

Павловська Т. С. – канд. географ. наук, доц. кафедри фізичної географії СНУ ім. Лесі Українки

Білецький Ю. В. – канд. біол. наук, ст. викл. кафедри фізичної географії СНУ ім. Лесі Українки

Рудик О. В. – ст. викл. кафедри геодезії, землевпорядкування і кадастру СНУ ім. Лесі Українки

Купира А. С. – студентка 5-го курсу географічного факультету СНУ ім. Лесі Українки

Структура лісового фонду ДП «Прибузьке ЛГ»

Роботу виконано на кафедрі фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

У статті проаналізовано сучасну структуру лісового фонду державного підприємства «Прибузьке лісове господарство» (далі – ДП «Прибузьке ЛГ») в якості індикатора видів лісокористування та збереженості природних екосистем Волинського Полісся. Для цього детально проаналізовано структуру лісового фонду підприємства за категоріями захисності (експлуатаційні, захисні, рекреаційно-оздоровчі ліси та ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення) та за категоріями земель (вкриті лісовою рослинністю, не вкриті лісовою рослинністю, нелісові землі, серед яких виділяють сільськогосподарські угіддя, води, болота, садиби й споруди, траси, піски й інші нелісові землі). Окремо проаналізовано структуру експлуатаційних, захисних, рекреаційно-оздоровчих та природоохоронних лісів за категоріями земель. Оскільки територія досліджуваного лігоспу входить до двох адміністративних одиниць, проаналізовано структури лісового фонду ДП «Прибузьке ЛГ» межах Любомльського й Шацького районів. Дослідження побудовано на матеріалах ДП «Прибузьке ЛГ» та Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства (далі ВОУЛМГ).

Ключові слова: експлуатаційні ліси, захисні ліси, ліс, ліси природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення, лісове господарство, лісовий фонд, рекреаційно-оздоровчі ліси, структура лісового фонду.

Павловская Т. С., Билецкий Ю. В., Рудик А. В., Купира А. С. Структура лесного фонда ГП «Прибужское ЛГ». В статье проанализирована современная структура лесного фонда государственного предприятия «Прибужское лесное хозяйство» (далее – ГП «Прибужское ЛГ») в качестве индикатора видов лесопользования и сохранности природных экосистем Волынского Полесья. Для этого подробно проанализирована структура лесного фонда предприятия по категориям защитности (эксплуатационные, защитные, рекреационно-оздоровительные леса и леса природоохоронного, научного, историко-культурного назначения) и по категориям земель (покрытые лесной растительностью, не покрытые лесной растительностью, нелесные земли, среди которых – сельскохозяйственные угодья, воды, болота, усадьбы и сооружения, трассы, пески и другие нелесные земли). Отдельно проанализирована структура эксплуатационных, защитных, рекреационно-оздоровительных и природоохранных лесов по категориям земель. Поскольку территория исследуемого лесхоза принадлежит двум административным единицам, проанализированы структуры лесного фонда ГП «Прибужское ЛГ» пределах Любомльского и Шацкого районов. Исследование построено на материалах ГП «Прибужское ЛГ» и Волынского областного управления лесного и охотничьего хозяйства (далее ВОУЛОХ).

Ключевые слова: эксплуатационные леса, защитные леса, лес, леса природоохоронного, научного, историко-культурного назначения, лесное хозяйство, лесной фонд, рекреационно-оздоровительные леса, структура лесного фонда.

Pavlovskaya T. S., Biletskyi Y. V., Rudyk O. V., Kupyra A. S. The structure of forest fund of DP «Prybuz'ke LG». The article contains analysis of the current structure of the forest state enterprise «Prybuz'ke forestry» (hereinafter – DP «Prybuz'ke LG») as one of the indicators of kinds of forest management and preservation of natural ecosystems of Volyn Polissya. With a purpose to do this, a detailed analysis of the structure of forest enterprises by categories of protection (operational, safety, recreational forests and forest conservation, scientific, historical and cultural) and by categories of land (covered with forest vegetation, not covered with forests, non-forest land, including isolated farmland, water, wetlands, farms and facilities, roads, sand and other non-forest land) were made. A separate analysis of the structure of operation, security, recreation and health improvement and conservation of forest according to the land categories was made. Since the studied forestry area is a part of two administrative units, the structure of forest state enterprise «Prybuz'ke LG» within Liuboml and Shatsk districts was analyzed. The study is based on the material of DP «Prybuz'ke LG» and Volyn Regional Office of a Forestry and Hunting (VROFH).

Keywords: operational forests, protective forests, woods, forest conservation, scientific, historical, cultural, forestry, forest fund, forest recreation and wellness, the structure of forest fund.

Постановка наукової проблеми та її значення. Ліси займають важливе місце серед природних ресурсів: вони є потужним природним регулятором водного балансу й клімату, виробниками кисню, надійним засобом охорони ґрунтів від ерозії, нейтралізатором шкідливих впливів виробничих викидів у довкілля, незамінним ресурсом у господарському значенні, адже завдяки їм отримуємо будівельний матеріал й промислову сировину, дикорослі плоди, ягоди, лікарські рослини, мисливську фауну тощо.

Проте сучасне лісокористування не завжди можна назвати раціональним: значні площі лісів вирубуються, погіршується якість деревостану, деградує лісові екосистеми в цілому. Це, своєю чергою, провокує негативні прояви природних та антропогенно зумовлених процесів, які з локальних та регіональних перетворюються на глобальні. У результаті їх дії знижується якість життя людини. Тому для збереження й відновлення оптимального стану довкілля необхідним є своєчасний аналіз лісокористування та охорони природи в лісогосподарських підприємствах, серед яких і ДП «Прибузьке ЛГ» Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства (далі ВОУЛМГ).

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Різні аспекти дослідження стану лісового фонду й лісового господарства у Волинській області відображали у своїх працях Ю. Білецький, С. Генсірук, К. Геренчук, М. Голубець, І. Гулик, Б. Іваницький, І. Ковальчук, Л. Корецький, Л. Копій, Н. Коцан, В. Лажнік, В. Лазарук, А. Майстер, В. Мельник, Т. Павловська, С. Стойко, Д. Телішевський, М. Шадура, В. Юровчик та інші [1; 3–6; 8–10].

Формулювання мети за завдань статті. Метою даного дослідження є вивчення сучасної структури лісового фонду ДП «Прибузьке ЛГ» як одного з індикаторів видів лісокористування та збереженості природних екосистем Волинського Полісся. Для досягнення поставленої мети вирішувалися такі завдання: опрацювати теоретико-методологічні засади вивчення лісового фонду та нормативно-правові основи його структуризації; вивчити історію організації досліджуваного підприємства та його лісоустрою; з'ясувати фізико-географічні умови лісгоспу; проаналізувати структуру лісового фонду за категоріями захисності та за категоріями земель; окремо проаналізувати структури лісового фонду ДП «Прибузьке ЛГ» в межах Любомльського й Шацького районів.

Матеріали і методи. У роботі використано літературні та інтернет-джерела, матеріали ДП «Прибузьке ЛГ» та ВОУЛМГ. Застосовано порівняльно-географічний, графічний, статистичний методи, методи аналізу, синтезу, формалізації, узагальнення тощо.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Прибузький лісгосп був організований в 2011 році згідно розпорядження Волинської обласної державної адміністрації від 03.01.2011 року № 232 з частин лісів ДП «Любомльський лісгосп» й Любомльського міжгосподарського спеціалізованого лісогосподарського підприємства. Площа ДП «Прибузьке ЛГ» становить 27749 га. У структурі лісгоспу виділяють Забузьке, Гупалівське, Крушинецьке, Гуцанське, Куснищанське лісництва. Усі вони, за винятком Крушинецького, знаходяться в межах Любомльського району; частина Крушинецького лісництва належить до Шацького адміністративного району. Основними напрямками діяльності лісгоспу є господарська, охоронна та рекреаційна [7].

Усі ліси залежно від екологічного та господарського значення лісів, їх місцерозташування та виконуваних ними функцій поділяються на першу й другу групи. У ДП «Прибузьке ЛГ» ліси першої групи становлять 19,2 % площі лісового фонду підприємства, другої (експлуатаційні) – 80,8 % [7].

Також існує поділ лісів на експлуатаційні, захисні, рекреаційно-оздоровчі та ліси природоохоронного призначення. Кожна з цих категорій виконує важливу функцію й займає в ДП «Прибузьке ЛГ» відповідно 80,8 %, 13,10 %, 0,10 %, 6 % (рис. 1).

Рис. 1. Розподіл лісів ДП «Прибузьке ЛГ» за категоріями захисності (за даними [7])

Структура лісових ділянок ДП «Прибузьке ЛГ» представлена вкритими лісовою рослинністю ділянками (90,70 %), не вкритими лісовою рослинністю землями (7 %), сільськогосподарськими угіддями (0,18 %), водами (0,25 %), болотами (1,70 %), трасами (0,13 %), садибами та спорудами (0,04 %).

Аналізуючи структуру лісів окремих категорій захисності зазначимо, що ліси природоохоронного призначення поділяються на досліджуваній території на лісові землі – це ділянки вкриті лісовою рослинністю та не вкриті лісовою рослинністю землі, а також нелісові землі – води, болота та траси. Ділянки вкриті лісовою рослинністю займають найбільший відсоток площі лісів природоохоронного значення – 91,9 %. Це зумовлено природними особливостями території, а також діяльністю лісового господарства, що спрямована на збереження природи. Води в лісах природоохоронного призначення

займають 3,3 %. Не вкриті лісовою рослинністю ділянки становлять 2,4 %. Це території, для яких характерне проведення різного роду рубок. Це території, які постраждали внаслідок стихійних лих або лісогосподарської діяльності, ділянки під незімкнутими лісовими культурами, лісовими розсадниками й плантаціями, лісовими протипожежними розривами, лісовими осушувальними канавами й дренажними системами тощо. Ділянки, зайняті болотами, становлять 2,2 % від площі лісів природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення. Траси займають найменший відсоток у цій категорії лісів – 0,2 %.

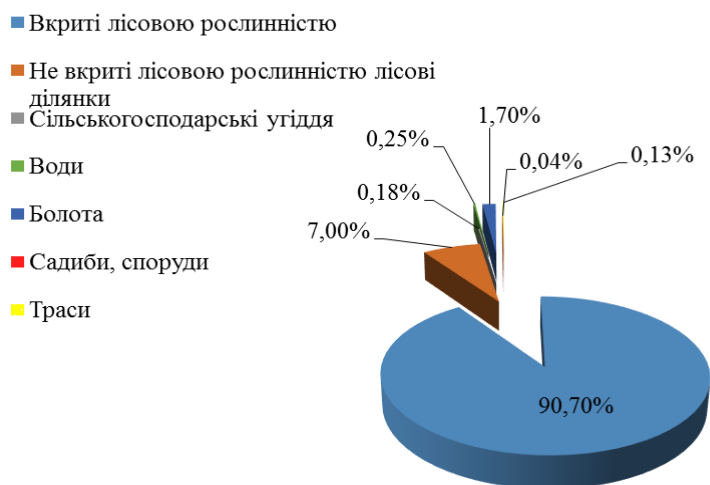

Рис. 2. Структура лісового фонду ДП « Прибузьке ЛГ» (за даними [7])

Експлуатаційні ліси також поділяються на землі, вкриті лісовою рослинністю, землі, не вкриті лісовою рослинністю, нелісові землі (сільськогосподарські угіддя та води). Найбільше ліси експлуатують із вкритих лісовою рослинністю земель (вони становлять 90,3 %). Близько 7,5 % площі експлуатаційних лісів займають не вкриті лісовою рослинністю землі. Найменший відсоток становлять такі категорії земель, як сільськогосподарські угіддя – 0,19 %, садиби й споруди – 0,02 %, води – 0,02 %.

До фонду захисних лісів в межах ДП «Прибузьке ЛГ» відносяться вкриті лісовою рослинністю землі (92,7 %), не вкриті лісовою рослинністю землі (лише 5,9 %), сільськогосподарські угіддя (0,2 %), болота (1,0 %), траси (0,2 %), води (0,005 %).

У лісовому фонді рекреаційно-оздоровчих лісів ДП «Прибузьке ЛГ» вкриті лісовою рослинністю ділянки займають 56 % території. Ці ліси є досить цінними, оскільки виконують оздоровчі та естетичні функції. Чверть земель рекреаційно-оздоровчих лісів займають споруди. Близько 19 % території становлять не вкриті лісовою рослинністю ділянки.

Оскільки територія досліджуваного лісгоспу входить до двох адміністративних районів, ми проаналізувати структуру лісового фонду підприємства в розрізі цих адміністративних одиниць.

Структура лісового фонду підприємства, що в межах Любомльського району, представлена ділянками вкритими лісовою рослинністю та землями, не вкритими лісовою рослинністю, сільськогосподарськими угіддями, водами, болотами, садибами та спорудами, а також трасами. Найбільший відсоток становлять вкриті лісовою рослинністю ділянки – понад 90 %. Дані ліси є досить цінними, оскільки забезпечують лісгосп деревиною, а прилеглі території – зеленими насадженнями. Сільськогосподарські угіддя представлені пасовищами, сіножатями, ріллею і становлять 0,18 %. Траси займають 0,13 %, води – майже 0,1 %, не вкриті лісовою рослинністю ділянки – близько 7 %, споруди й споруди – 0,03 %.

У структурі лісового фонду Шацького району, що в межах ДП «Прибузьке ЛГ», виділяють вкриті лісовою рослинністю ділянки, не вкриті лісовою рослинністю землі, води та болота. Найбільшу частку площі займають вкриті лісовою рослинністю ділянки – 81,2 %. Близько 6 % лісового фонду становлять не вкриті лісовою рослинністю ділянки. Зазвичай це території, які в значній мірі зазнали впливу природних стихійних явищ або інтенсивної антропогенної діяльності. Води займають майже 9 %, а болотні масиви – близько 4 % даної території.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Розподіл лісових та нелісових земель, який ми можемо спостерігати в ДП «Прибузьке ЛГ», зумовлений природними та антропогенними умовами й чинниками. Важливими, насамперед, є природні умови, які сформувалися на даній території: клімат, ґрунти, ландшафти, гідрологічний режим та геолого-геоморфологічні умови. Не менш значущими є характеристики, які залежать від діяльності населення. Це, насамперед, економічні умови та господарська діяльність лісгоспу. Все це відображається у структурі лісового фонду й певною мірою впливає на його динаміку.

Домінантна частка (90,70 %) лісового фонду ДП «Прибузьке ЛГ» представлена вкритими лісовою рослинністю ділянками. З-поміж усіх категорій захисності найбільший відсоток у ДП «Прибузьке ЛГ»

займають експлуатаційні ліси – 80,80 %. Захисні ліси становлять на даній території 13,10 %; 6 % – ліси природоохоронного призначення. Найменший відсоток (0,10 %) припадає на рекреаційно-оздоровчі ліси.

Аналіз структури лісів ДП «Прибузьке ЛГ» за категоріями захисності показав, що найбільш повночленною є структура захисних лісів (вкриті лісовою рослинністю землі, не вкриті лісовою рослинністю землі, сільськогосподарські угіддя, болота, траси, води), а найменш повночленною – рекреаційно-оздоровчих (лише вкриті лісовою рослинністю землі, не вкриті лісовою рослинністю ділянки, землі під спорудами). У всіх категоріях домінує частка земель, вкритих лісовою рослинністю (у всіх категоріях лісів вона становить понад 90 %, а в рекреаційно-оздоровчих лісах – 56 %).

Структура лісового фонду ДП «Прибузьке ЛГ» в межах Любомльського та Шацького адміністративних районів різниться. У лісовому фонді підприємства, що в межах Любомльського району, представлено більше категорій земель. Крім того, вкриті лісовою рослинністю землі тут займають більшу частку (понад 90 %), ніж у лісовому фонду підприємства, що в межах Шацького району (понад 80 %). Такі відмінності пояснюються різницею площ цих двох частин лісгоспу (1,4 % території підприємства знаходиться в межах Шацького району, 98,6 % – в межах Любомльського району) та деякими відмінностями їх фізико-географічних умов (зокрема, в площі боліт, вод тощо).

У цілому структура лісового фонду ДП «Прибузьке ЛГ» відповідає потребам населення та забезпечує господарство деревними й недеревними ресурсами лісу, побічним лісовим користуванням (сінокосіння, випасання худоби, розміщення вуликів та пасік та ін.), користуванням лісом в культурно-оздоровчих цілях. Однак, зростаюча потреба населення у відпочинку в умовах посилення фізичної та інформаційної мобільності суспільства вимагає ефективнішого використання рекреаційного потенціалу лісів. На нашу думку, рекреаційні функції лісів досліджуваного підприємства використовуються не в повній мірі. Свідченням цього є низька частка (0,1 %) рекреаційно-оздоровчих лісів у структурі лісового фонду лісгоспу (для порівняння: у лісовому фонді ВОУЛМГ ця категорія лісів становить 7 % [2; 8]); відносно малий відсоток у лісовому фонді рекреаційно-оздоровчих лісів земель, вкритих лісовою рослинністю (56 %) у поєднанні з доволі значним відсотком (19 %) земель, не вкритих лісовою рослинністю; мала кількість рекреаційних пунктів (лише 2) загальною площею 1,5 га (це складає 9,5 % від площі рекреаційно-оздоровчих лісів лісгоспу, 0,005 % від усієї площі лісового фонду підприємства, 2,2 % від площі усіх рекреаційних пунктів ВОУЛМГ). Вважаємо, що науково обґрунтований благоустрій лісів для рекреації на засадах екологічно збалансованого лісокористування може сприяти не тільки відновленню психоемоційних та фізичних сил відпочивальників і, таким чином, їх працездатності, а й розширенню перспектив збільшення кількості робочих місць для населення і, разом з тим, зростанню фінансових надходжень до місцевого бюджету.

Література

1. Єврорегіон Буг: Волинська область / За ред. Б. П. Клімчука, П. В. Луцишина, В. Й. Лажніка. – Луцьк: Ред.-вид. відд. Волин. ун-ту, 1997. – 448 с.
2. Зведений проект організації та розвитку лісового господарства Державних підприємств Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства: пояснювальна записка за матеріалами лісовпорядкування 2012 року. – Ірпінь, 2014. – 318 с.
3. Ковальчук І. П. Конструктивна географія лісів і лісового господарства Волинської області : монографія / І. П. Ковальчук, В. Г. Юровчик. – Львів : [б. в.], 2010. – 150 с.
4. Коцан Н. Н. Територіальна організація лісопромислового комплексу Волинської області : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02 / Н. Н. Коцан. – Луцьк : ЦДЮ СП, 1994. – 16 с.
5. Лажнік В. Й. Лісогосподарська освоєність території Волинської області / В. Й. Лажнік, А. А. Майстер // Актуальні проблеми країнознавчої науки : матеріали III Міжн. наук.-практ. Інтернет-конференції (м. Луцьк, 15–16 грудня 2015 р.). – Луцьк : Вежа-Друк. – 2015. – С. 63–69.
6. Павловська Т. С. Рекреаційно-оздоровчі ліси Волинської області / Т. С. Павловська, Ю. В. Білецький, Т. С. Вілнора // Науковий огляд. – Київ. – № 4 (36). – 2017. – С. 33–41.
7. Проект організації та розвитку лісового господарства ДП „Прибузьке ЛГ” Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства. – Львів, 2013. – 375 с.
8. Сучасний екологічний стан та перспективи екологічно безпечного стійкого розвитку Волинської області : колективна монографія / В. О. Фесюк, С. О. Пугач, А. М. Слащук [та ін.]; за ред. В. О. Фесюка. – Київ, ТОВ «Підприємство ВІ ЕН ЕЙ»: 2016. – С. 183–194.
9. Шадура М. В. Функціональна оцінка лісового фонду Західнополіського округу з огляду кормових і захисних умов для козулі європейської / М. В. Шадура, І. Т. Гулик // Лісівництво і агролісомеліорація: Зб. наук. пр. – Харків: УкрНДІЛГА, 2008. – Вип. 114. – С. 216–227.
10. Юровчик В. Г. Історія досліджень лісів і лісового господарства Волинської області / В. Г. Юровчик // *ScienceRise*. – 2017. – № 3. – С. 13–16. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/text_2017_3_5